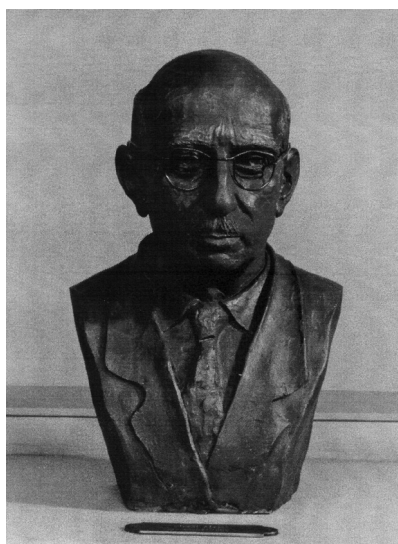

A Nobel-díjas Békésy György családfája

A fiziológiai vagy orvosi Nobel-díjat 1961-ben kapta meg „A fül csigájában létrejövő ingerületek fizikai mechanizmusának felfedezéséért”.

Békésy György életrajzi kötetét olvasva azt találjuk, hogy a „Békésy-fészek” Kolozsvárott volt. Érdeklődtünk a kolozvári szellemi élet több képviselőjénél, de senkinek sem volt erről tudomása, valamint azt sem tudták, hogy hol áll a ház, amit ezzel a kifejezéssel jellemez maga a tudós.

1. ábra

Békésy György mellszobra. Kampfl József alkotása, a Zsigmond Király Egyetemen (Budapest, III. kerület), a többi magyar származású Nobel-díjossal együtt van kiállítva

Többszöri kolozvári látogatásaink alkalmával számos keresgélés után – felhasználva Békésy aprólékos leírását – sikerült meglegnünk a Békésy-fészeket a Majális utca (most Republicii) 43. szám alatt. Több fényképet készítettem.

A ház azóta lényeges átalakításon ment keresztül, de a kertben még ott a kőasztal, körben néhány kőszékkel, bár a székek többsége már hiányzik.

A házat Békésy József (a nagyapa) vásárolta az 1848–49-es szabadságharc idején, majd a fia, Békésy Károly lakott benne, és a Békésy-leszármazottak birtokában volt 1945-ig [1], majdnem száz éven keresztül. E házban született Békésy Sándor (az apa), innen járt iskolába és egyetemre, majd amikor a Kolozvári Egyetemen oktatott, akkor is e szülői házban lakott.

Az MTA elnökségének javasoltuk, hogy támogassa egy háromnyelvű emléktábla elhelyezését a kolozvári épületen. Javaslatainkat az elnökség elfogadta, de a Ko-

2. ábra

| Kolozsvár, Majális utca 43. szám: „Békésy-fészek”

3. ábra

| Részlet a kertből

lozvári Akadémiai Bizottság elhanyagolta ennek a kérdésnek a megoldását.

Békésy György Budapesten született 1899. június 3-án. Megkaptuk a Budapesti I. kerület, Krisztinaváros plébániájától a keresztelőlapját, római katolikusnak keresztelték, 1899. június 21-én. Keresztnevei: György János József [2]. A keresztelő pap: Károly Ignác apát-plébános Pécssett.

A Békésy család több tagja nemességgel rendelkezett. A nemességet és az előnévadományt későbbiekben kiterjesztették – 1913. május 24-én – dr. Békésy Sándorra és gyermekeire. Békésy György ledoktorált és így a teljes neve: *Dr. nemes Békésy György János József*. A későbbiek folyamán, külföldön így használta a nevét: *George von Békésy*. E néven állították ki a Nobel-díjat adományozó oklevelét is [3].

4. ábra | Békésy György emléktáblája Budapesten, az I. kerület, Fő utca 19. számú ház falán

Figyelembe véve, hogy a „Békésy-fészek” Kolozsvárott található, a családfa kutatását itt kezdtük. Felkerestük a Kolozsvári Református Egyházközséget, ahol megtudtuk, hogy a román kormány 1948-ban államosította az összes 1900 előtti egyházi dokumentumot, és azok a Kolozs Megyei Levéltárban találhatók. Budapestről kérvényeztük a XIX. századi egyházi dokumentumok megtekintését és erre megkaptuk az engedélyt. Kolozsvárott több napon keresztül kutattuk a református egyházi feljegyzéseket: a születésekről, a házasságkötésekről, a halálozásokról. E dokumentumok fényképezését is engedélyezte a levéltár (egy bizonyos pénzösszeg lefizetése ellenében), majd a Debreceni Egyházi Levéltárban folytattuk a kutatásainkat.

Budapesten elkészítettük Békésy György nem teljes családfáját. Ekkor az általunk elkészített családfát összehasonlítottuk *Czeizel Endre* könyvében [4] talált családfával. Döbbenetünkre eltérések adódtak. Újra elmentünk Kolozsvárra és ellenőriztük az általunk eddig beszerzett és *Czeizel Endre* által megadott adatokat. Legnagyobb sajnálattal kell kijelentenuünk, hogy *Czeizel* nem vizsgálta meg az eredeti egyházi dokumentumokat, amit arra alapozva állítunk, hogy a kötetekben megtalálhatók mindazon személyek nevei, akik 1950 óta kutatták a kötetek tartalmát.

Sajnálatos, hogy *Czeizel* olyan családot is felsorolt a Békésy-családfán, akiknek tagjai nem tartoznak oda és ily módon félrevezette az érintett családot, annak leszármazottjait és az olvasó közvéleményt is.

Az apai ősök

A két apai dédszülőpár – Békésy Péter és Bajik Erzsébet, valamint Szabó János és Gombos Julianna – debreceniek és reformátusok. A református nagyapa, Békésy József Debrecenben született 1822. március 11-én. 1849. április 9-én a kolozsvári belvárosi református templomban feleségül vette a református Szabó Júliát. A házasságkötés tanúi: Maticsets Mihály és Borbély András [5].

Békésy Józsefnek és apáczai Szabó Juliának minden gyermeke Kolozsvárott született a „Békésy-fészekben”, és mindegyiket kolozsvári református lelkészek keresztelték meg. Az elsőszülött, Békésy Károly 1850. február 14-én született (bába Császári Zsuzsanna), és február 16-án megkeresztelték. Keresztelő református lelkész: Csiszár Sámuel, a keresztszülők: Barabás Károly és Tauffer Karolina [6]. Békésy József a legnagyobb fia nevére (Károly) írta a Majális utca 43. szám alatti házát, amelyet Békésy György – az önéletrajzi írásában – „Békésy-fészekként” emlegetett [7]. Megjegyzendő, hogy *Dániel József* a Békésyről írt könyvében [8] ugyanezt a fogalmat – „ősi családi fészek” – használja. Idézet a könyv 22–23. oldaláról: „*Rövid magyarországi intermezzo. A familia végiglátogatja népes rokonságát. Járnak az ősi családi fészekben, Kolozsvárott. A botanikus kert szomszédságában ma is áll a jogászprofesszor nagybácsi Békésy Károly háza. Az épület kertjében hatalmas, simára koptatott kövekből alakított kör a zöld gyepen. A Békás szorosból hozták őket.*”

Békésy György édesapja, Sándor ötödik gyermekként, Kolozsvárott, 1860. június 20-án született (bába: Csatári Zsuzsanna), és megkeresztelte Vadai József református lelkész június 22-én a kolozsvári belvárosi református templomban. Keresztszülők: Bagdi Sándor és Lázár Anna [9].

Az apai nagyszülők elhunytak: Békésy József Kolozsvárott 1898. július 2-án végelgyengülésben [10]; Békésy Józsefné (apáczai Szabó Júlia) Kolozsvárott 1897. október 22-én májrákban [11].

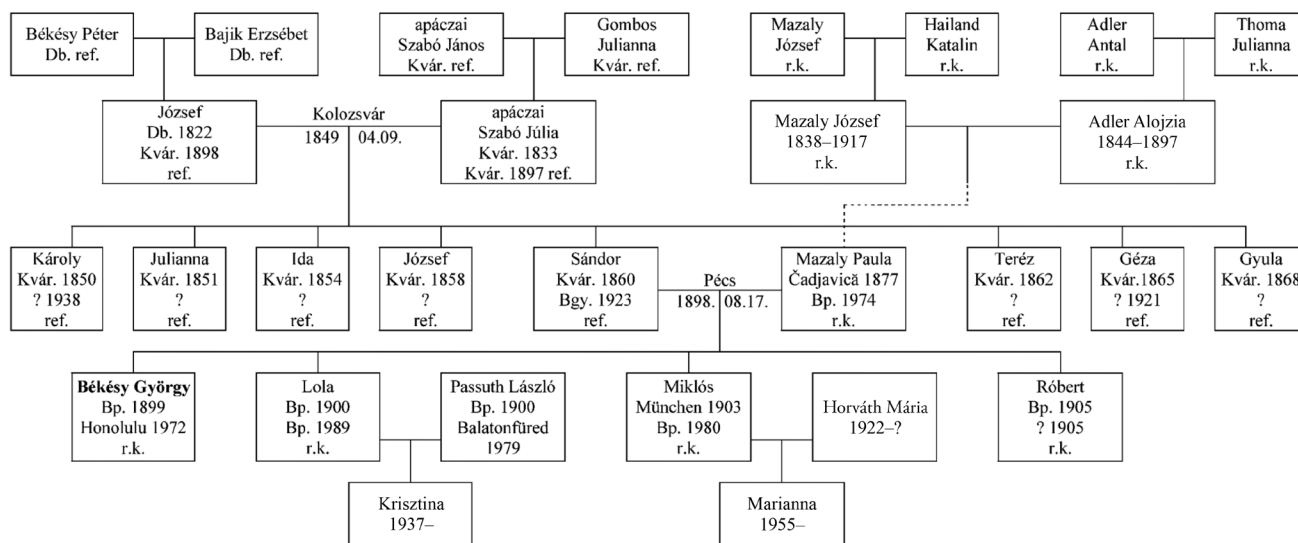
Békésy György szülei: dr. Békésy Sándor és Mazaly Paula, Pécssett esküdtek meg 1898. augusztus 17-én. A pécsi székesegyház római katolikus plébániájától megkaptuk a házassági levél másolatát [12]. Dr. Békésy Sándor az esküvő előtt, Bánfay S. pécsi kir. közjegyző előtt (a közjegyzői okirat a pécsi megyei levéltárban nem lelhető) úgynevezett reverzális fogadalmat tett (1898. 18/7., 295 szám), hogy ő mint református hozzájárul, hogy a házasságából születendő gyermekeit katolikusnak kereszteljék [13]. A házasságkötéskor a tanúk voltak: Erreth János és Lösch István, az eskető plébános: Károly Ignác.

Dr. Békésy Sándor és Mazaly Paulának a legnagyobb gyermeke volt György János József, aki Budapesten született, 1899. június 3-án. Testvére, Lola 1900-ban született, férje Passuth László (1900–1979) író, s e házasságból született egy leány, Krisztina 1937-ben. Lola elhunyt 1989-ben. A harmadik gyermek, Miklós 1903-ban született és Horváth Máriával kötött házasságot. E házasságból született Marianna 1955-ben. Miklós elhunyt 1980-ban. A negyedik gyermek, Róbert rövid ideig élt.

Az anyai ősök

Ifj. Mazaly József az anyai nagyapa, aki Pécssett, 1838. november 16-án látta meg a napvilágot, és római katolikusnak keresztelték. Az ő második felesége, Adler Alojzia ugyancsak Pécssett született (1844. február 24.), és

A Nobel-díjas Békésy György családfája

Rövidítések: Bf. = Balatonfüred; Bp. = Budapest; Bgy. = Balatonyörök; Db. = Debrecen; Kvár. = Kolozsvár; ref. = református; r.k. = római katolikus

1876. február 10-én kötöttek házasságot. E házasságból született a Verőce vármegyei Čadjavicában, 1877. március 26-án, római katolikusként az első gyermek, Paula. Ő lett dr. Békési Sándornak a felesége Pécsen 1898-ban, és e házasságból született elsőszülöttként György fiuk, a későbbi Nobel-díjas.

A Nobel-díjas Dr. nemes Békésy György János Józsefnek gyermeke nem volt, így leszármazottainak vizsgálata nincs mód.

A Nobel-díjas Békésy György családfája nem teljes, mert időben nem mentünk vissza az ősekhöz, és az apja testvéreinek családjait sem tartalmazza.

Megjegyzés: A Nobel-díjas Békésy György hagyatéka az Amerikai Egyesült Államokból 1995. július 13-án érkezett meg Budapestre. Az érdeklődők a hagyatékot a diósdói Rádió- és Televíziómúzeum Békésy-emlékszobáiban tekinthetik meg.

Irodalom

[1] Vincze Tibor (personal communication) whose mother, Anna Vincze was home worker at the Békésy family between the two world wars. The author did not get the permission to study the official landregisters in Kolozsvár.

[2] Parish of Krisztinaváros (Budapest), 1899. Vol. X (248), p. 130. [Hungarian]

[3] Békésy memory room, Radio and Television muzeum, Diósd, Hungary. [Békésy emlékszoba. Rádió- és Televíziómúzeum, Diósd.] [Hungarian]

[4] Endre Czeizel: Researchers, genes, dilemmas. Analysis of family trees of Hungarian Nobel prizewinning researchers. [Tudósok, gének, dilemmák. A magyar származású Nobel-díjasok családelemzése.] Galenus Kiadó, Budapest, 2002. [Hungarian]

[5] Records of Calvinistic weddings (1845–1860). Archives in Kolozs County, 71/32., p. 74. [Hungarian]

[6] Records of Calvinistic births (1845–1850). Archives in Kolozs County 71/27., p. 216. [Hungarian]

[7] Géza Jakó (personal communication).

[8] Dániel J. György Békésy. [George von Békésy.] Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. [Hungarian]

[9] Records of Calvinistic births (1860–1869). Archives in Kolozs County 71/28., p. 7. [Hungarian]

[10] Records of Calvinistic death (1870–1912). Archives in Kolozs County 71/78., p. 395. [Hungarian]

[11] Records of Calvinistic death (1870–1912). Archives in Kolozs County 71/78., p. 383. [Hungarian]

[12] Diocese of Pécs, 1898. Vol. IV(17), pp. 83–84. [Hungarian]

[13] Nagy F, Kiss Cs. (eds.) Memorial of George von Békésy. [Békésy György emlékezete.] Better Kiadó, Budapest, 1999. [Hungarian]

A szerző e-mail címe: ndp@t-online.hu
Vincze János dr.